

Bofelleskap i Norge

En argumenterende artikkel for hvorfor og hvordan flere kan bo sammen

Hvem bør bo i bofellesskap , hvilke positive aspekter vil det medføre og hvordan kan en slik bolig se ut?

I dagens samfunn er det et generelt ønske om å bo for seg selv og klare seg selv med kun sin nærmeste familie. Hva med dem som ikke har nær familie til å støtte seg til og som også har barn å passe på? Finnes det alternative måter å leve på som kan hjelpe dem til å ha et bedre liv?

Jeg ønsker å komme med løsninger på tidsklemmen som så mange voksne og barn preges av i dag. Mange sliter allerede med samfunnets krav til alt man skal klare i løpet av dagen, men hva med dem som bor alene og attpåtil har ett eller flere barn å ta seg av? Hvordan kan voksne og barn få hjelp i hverdagen til å takle det samfunnet forventer?

Det er også et stort økonomisk og miljøbærekraftig aspekt i dette temaet. Hvis flere bor sammen gir det mindre totalt bygget areal per person, noe som bringer kostnaden ned og det brukes mindre energi per kvadratmeter for oppvarming og bygging. De kan dele bil, kjøre flere sammen, de kan gjøre større fellesinnkjøp og dele på det som trengs for å drifte et hus. De kan drifte en urte- og frukthage sammen og lære opp barna til hvordan det går an å leve mer miljøvennlig uten å fire på komforten.

I dette essayet vil jeg komme med en introduksjon til historien til bofellesskap og nevne de vanligste årsakene til at mennesker velger bort fellesskap og argumenterer for hvorfor flere burde vurdere alternative boformer. Mer presist vil jeg vise at et bofellesskap for aleneforsørgere og andre familiesituasjoner kan forenkle både livene til de voksne og barna, og at de sammen kan hjelpe hverandre til et mer givende liv med mer overskudd. Jeg vil også vise til statistikk og forskning som peker på hvordan botetthet kan være ett av de viktigste argumentene for å oppnå myndighetenes mål om CO₂-redusering av utslipp.

Avslutningsvis vil jeg også vise eksempler på hvordan arkitekturen og planløsningen i et bofellesskap kan være med på å hindre konflikter i et hjem der ulike aleneforsørgere og familier skal bo sammen over lang tid og bruke statistikk og inspirasjon fra andre bofellesskap for å tegne hva jeg mener er en god løsning.

Historisk perspektiv og innføring i ulike bofellesskap-typologier

For å forstå mer av det historiske perspektivet for bofellesskap i Norge kommer her en liste over de vanligste boformene:

- *Bokollektiver*: tett og forpliktende bomåte. Hver beboer har en liten privat del (oppholds-/soverom). Mest kjent fra studentliv
- *Bofellesskap*: selvstendige boenheter (sov/bad/opphold/kjøkken) med tilgang til noen fellesarealer
- *Servicehus*: Det tilbys ulik grad av service, f.eks vask, matlaging, servering. Hovedsak for eldre.

- *Felleskjøkkenhus/appartementshus*: beboere fikk levert mat fra et felleskjøkken (Schmidt, 1991, s. 9)

I Norge har det eksistert bofellesskap siden 1900-årene, men da kjent som felleskjøkkenhus fram til rundt 1939. Etter dette fulgte kollektivhus (ca 1950-70). I Kollektivhusene kjøpte beboerene service-funksjoner fra andre - f.eks barnepass, matlaging og rengjøring. Etter 1970-årene gjorde økte lønnskostnader det vanskelig å hyre inn ekstern hjelp og de samboende baserte seg mer på dugnad og å bytte på ansvarsområder (Schmidt, 1991, s. 11)

I dag er den vanligste formen for bofellesskap studenthybler der fellesrom som oftest inkluderer stue og kjøkken. Bad er noen ganger på privat område. Men det eksisterer også noen få bofellesskap for familier, der voksne bekjente går sammen med andre om å opprette bofellesskap der forskjellige familier kommer sammen (Schmidt, 1991, s. 12).

Hvorfor bo sammen med andre familier?

I Sør-Trøndelag bor 54 543 barn mellom 0-17 år sammen med to forsørgere (begge foreldre eller én forelder og én forsørger), mens 10 597 barn bor sammen med kun én av foreldrene/forsørger (www.ssb.no, 2013). Med andre ord bor omtrent 20 prosent av barn med én forsørger. Dette viser at det er et stort behov i samfunnet for å hjelpe disse familiene.

Når en familie går fra to inntekter til én, vil det oppstå utfordringer særlig for den parten som har mindre utdanning og ikke kan støtte seg på sin utvidede familie i noen særlig stor grad. Mange opplever at økonomien ikke strekker til i hverdagen. Det gis råd om at aleneforeldre bør skifte til en jobb der man kan nytte seg av fleksible arbeidstider, men dette vil i de fleste tilfeller bety å gå ned i lønn og kanskje også være til besvær for sine arbeidskamerater.

For det er kanskje *tiden* som er den største fienden for aleneforsørgere. Og tid kan man dessverre ikke få flere av, verken fra NAV eller andre offentlige instanser (de tar vel heller timer *fra* deg). Artikkelforfatter Siv Lyngtun henviser til at alle har rett til hvile og fritid (menneskerettighene artikkel 24) - også aleneforeldre - og peker på at det er utfordrende og tabubelagt for en aleneforsørger å ønske seg mer *voksentid* (Lyngtun, 2012). Hun skriver også at det å eie eller å leie bolig ikke må bli så dyrt at det er umulig å ha en god nok bolig for barna. Sykepleier og talsperson for stiftelsen Amatheia, Bente Nymoene, påpeker at mange aleneforeldre og aleneforsørgere sliter med følelsen av skam over å ikke strekke til både økonomisk og tidsmessig med alt de vil gjøre for sine barn: *“Man kan kanskje føle at man ikke får gitt barnet like mye som andre barn får. Det er sårt og vondt for mange (...).”* (Nymoene, 2011)

Følelsen av *ensomhet* er også en viktig faktor i trivsel. Hos ugifte melder 34%

at de av og til føler seg ensomme, mot 14,4% av de som er gift eller samboende. Hos de som ikke har jobb er det 29,5% som sier at de er ensomme noen ganger (Thoresen og Clausen, 2009, Tabell 1). I tillegg viser studier om dødelighet hos eldre at det å være ensom har en innvirkning på hvor lenge man lever og viser at ensomhet øker risiko for tidlig død (Steptoe, 2013). For å gi barna gode rollemodeller og muligheter for sosial kontakt når de trenger det viser det seg at bofellesskapet nærmest er et paradis. De finner nye lekeonkler og -tanter og de har barn på sin alder til å leke med til alle døgnetts tider (Schmidt, 1991, s. 9) og får derfor mye av den viktige stimulansen de trenger uansett om de går i barnehage eller ikke.

Det å bo flere sammen kan også vise seg å være det absolutt beste vi kan gjøre for naturen. Selve byggingen (produksjon av materialer og transport) av et bygg bruker omtrent like mye CO₂ som driften og livsløpet til bygget. Bygging og drift utgjør cirka halvparten av totalt utslipp, i følge Storbritannias Department for Business Innovation & Skills. Vi bruker også stadig mer kvadratmeter per person; fra 29m² i 1967 til 51m² i 2000 (Miller, 2008, s. 6). Klarer vi å halvere nødvendig areal per person klarer vi også å halvere utslippene knyttet til bygningens konstruksjon og drift, samt øking av tetthet i byer.

Vi ser altså at man sparer penger, tid, blir mindre stresset, får det bedre psykologisk, motvirker tidlig død, gir barna lekekamerater, mer trygghet, mer læring og bedrer miljøbærekraftigheten. Så når vi ser på statistikken at rundt 20% av barna i Sør-Trøndelag bor med kun én forsørger så tenker jeg, som arkitekt, på at det er skremmende at terskelen for å flytte sammen er så høy. Jeg lurar på hva dette skyldes og hva som kan gjøres for å åpne øynene til folket!

Så, hvorfor bor ikke flere ulike familier sammen?

I artikkelen *Eneboligen - som ideal for folket og utfordring for fagfolket* sier Guttu (2003) at eneboligen er akseptert som den foretrukne boformen hos det norske folk. Basert på forskning viser Guttu til fire årsaker til at eneboligen er drømmeboligen for de fleste:

- *Rasjonelle grunner*: Lett å tilpasse til egne behov
- *Forestillingen om det gode liv*: Frittliggende bolig med stor hage kobles til våre forestillinger om trygge lekearealer
- *Norsk tradisjon og kultur*: Lav befolkningstetthet og kulturarv fra tiden da 'alle' var bønder, samt mange har vokst opp i enebolig
- *Symbolske aspekter*: Vise at man har egenkapital og velstand

Her vil jeg diskutere hvordan disse fire årsakene kan overkommes for å gi mer lyst til det norske folk til å bo mer sosialt:

- *Rasjonelle grunner*: Så lenge bygningen har vært planlagt fra begynnelsen av til å være et fleskibelt bygg med romløsningen som kan endres vil menneskenes

behov for å tilpasse bygninger til sine situasjoner kunne tilfredstilles. Vanskeligheten her er at det er mange ulike livssituasjoner som må tas hensyn til, men det er noe som må ordnes fra case-til-case. Hos Gaining by Sharing-prosjektet (iverksatt av Helen & Hard Arkitekter og Indigo Vekst) som har som mål å øke bofellesskapandelen i Norge, skriver de at “*Det er [...] viktig at områder og funksjoner som skal deles er så fleksible og grunnleggende som mulig. Her kan arkitektoniske løsninger, legge til rette og inspirere.*” (gainingbysharing.no, 2013)

- *Forestillingen om det gode liv*: Når flere mennesker med inntekter går sammen om å bygge bolig vil gjennomsnittlig egenkapitalandel gå ned og derfor være mer realistisk at særlig aleneforsørgere kan ha mulighet for å kunne, sammen med andre, bo i et stort hus med stor hage.

- *Norsk tradisjon og kultur*: Historien har vist at det har eksistert bofellesskap i Norge siden 1900-tallet, men mange vil fremdeles kun koble denne boformen med sine erfaringer som ungdom i et studentkollektiv der mange mer eller mindre umodne mennesker skal komme godt overens. I nyere bofellesskap der man har gått sammen for å planlegge fra begynnelsen av har resultatene vist at det har vært mindre problemer enn forventet (Schmidt, 1991, s. 13). Bøndene har også samarbeidet mye og det var vanlig å dele på egen matproduksjon mot å få igjen andre tjenester/annen mat. Dette kan være en treffende analog for alenefaren som lar noen passe barnet sitt mens han maler veggene hos en annen beboer som har andre styrker som igjen andre kan nyte godt av.

- *Symbolske aspekter*: Hos noen kan det virke som et svakhetstegn at de ikke klarer å skaffe seg en enebolig. Men jeg vil si at det ofte er de sterkeste personene som er dem som innrømmer at de trenger hjelp, og at de er villige til å vise litt svakhet til andre. Dette vil føre til at de som bor sammen skaper seg en ny og sterkere identitet - og man må heller drite litt i om man har høy ‘status’ eller ikke.

Det er nok ikke slik at bofellesskap er for alle. Noen mennesker vil sjelden eller aldri takle det, og det er greit. Men for andre, hvor selvinnsikt om hvordan man samhandler med andre og et ønske om å kunne ha et større sosialt nettverk, vil bofellesskap være et bedre alternativ enn det å være alene eller bo for seg selv.

Hvordan kan vi øke utbyggingen?

Arkitekt og skribent Gaute Brochmann skriver i magasinet Pollen (2012) i artikkelen *Et spørsmål om ære* at: “*Bør ikke nye behov, nye demografiske mønstre og nye familiestrukturer etc. endre typologiene i stedet for at vi kjemper for at alle skal få råd til å kjøpe en knøttliten, standardisert leilighet som ikke er rasjonell for andre enn dem som skal bygge og selge dem?*” Han setter spissen på at mye av utfordringene for dem som ønsker å bo sammen er at samfunnet og industrien ikke er lagt opp til det. Dette er også noe som burde insentiveres fra regjeringens side, med bedre retningslinjer og i samarbeid med dyktige arkitekter, lage nye veiledninger for å bygge flere bofellesskap i

Norge der beboerne og utbyggerne kan være i dialog sammen fra begynnelsen og med økonomiske goder for begge parter.

Krav til en god fellesskapsbolig

I følge husbankens skriv om bofellesskap ligger andelen fellesareal (*sted der man møter folk, kan ha et høyere støynivå og er et sted for sosialt samvær/lek/matlaging*) fra bare noen få prosent til opp mot 25-30 prosent. De har beregnet det til å være fra 2,7m² til 21,5m² per boenhet (Schmidt, 1991, s. 13-14). Dette bruker jeg som et utgangspunkt til videre forslag - men går bort i fra de laveste prosentverdiene da det er mer ønskelig med gode sosiale soner som er arealeffektive (økonomi) og høy nyttegrad mellom boenhetene.

Hovedutfordringer med å bo sammen er ting vi kjenner igjen fra alle slags boformer. Det vil alltid være nødvendig å ta hensyn til hverandre. Ett sett med regler for fellesskapet vil kunne være en god start, men en dårlig gjennomtenkt planløsning vil ikke bli reddet av dette. Fra begynnelsen av må man være bevisst på hvilke soner (*områder i eller utenfor en bolig som inneholder en viss funksjon eller generelt tema eller som kan defineres ut fra noe felles*) som trengs. Gode fellesoner og gode private soner (*soner der man kan trekke seg tilbake og være for seg selv/kun med sine nærmeste, vanligvis soverom/bad/wc*) vil være avgjørende. Støy, ulike døgnrytmer, intern kommunikasjon (*hvordan man beveger seg gjennom bygget; gangareal/generelt brukbart areal*) og logistikk, romplassering etc - alt har en innvirkning på boforholdene.

Her setter jeg opp noen hovedregler for selve planløsningen som jeg vil følge for mitt skisseforslag:

- *Private soner* må kunne tilby ro og fred:

soverom - toalett - dagslys

- *Halv-private soner* må kunne være fleksible (lukket/åpnet) og fungerer som en sone mellom fellesområde og privat område. Kan brukes som besøksområde hvis ønskelig.

forstue - fellesrom - kontor - arbeidsplass - gangareal - spiseområde

- *Fellesområder* må kunne tåle mye ulik bruk av ulike mennesker som fester, barnepass, lekeareal, film, matlaging:

kjøkken - stue - arbeidsplasser - terrasse - tv-rom - uteplass

Det må være god lydisolering mellom enhetene, særlig fra fellesområde til privatområde. Dette begrenser muligheter for skyvedører/skyvevegger da disse ikke demper støy i tilstrekkelig grad (flanketransmisjon). Men det er ikke nødvendig at det er lydtett mellom fellesområdene og halv-private soner så lenge lyden ikke slipper inn

til privat område. Resultatet blir da at vi kan ha fleksible veggløsninger mellom felles- og halvprivat område. Visuell kommunikasjon (*hva man kan se fra ulike soner i huset. Det kan være ønskelig å ha kontakt mellom halv-offentlig og fellesrom, men kanskje ikke mellom halv-private soner og fellesrom!*) kan bidra til et bedre fellesskap hvis det foregår på egne premisser (for eksempel fra deler av halv-privat til fellesområde og gjennom vindu til uteområde).

For å vise bedre hva som menes med andel av ulike soner har jeg laget tre figurer som viser tre ulike forslag til hvordan det kan løses:

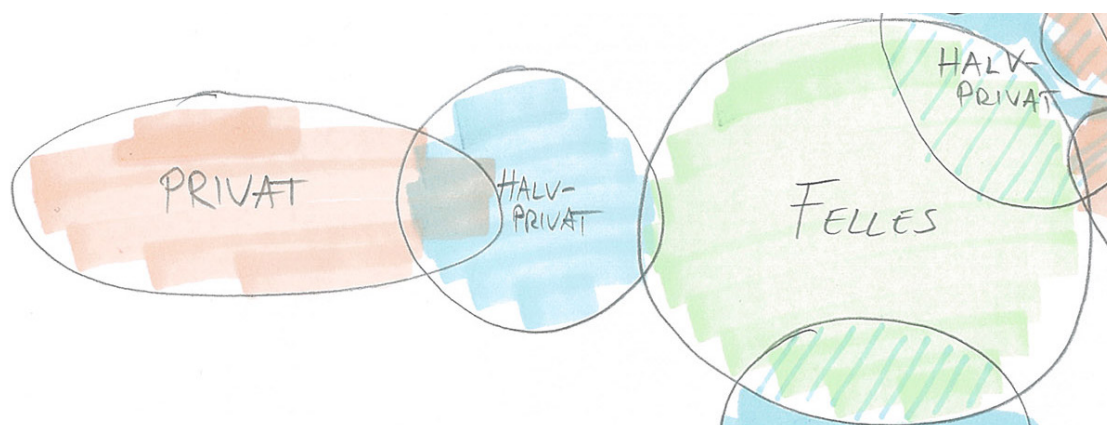

Fig 1: Lite overlapp mellom soner. Lite arealeffektiv løsning men bra for dem som ønsker mest mulig privatliv med fordelene bofellesskapet kan tilby

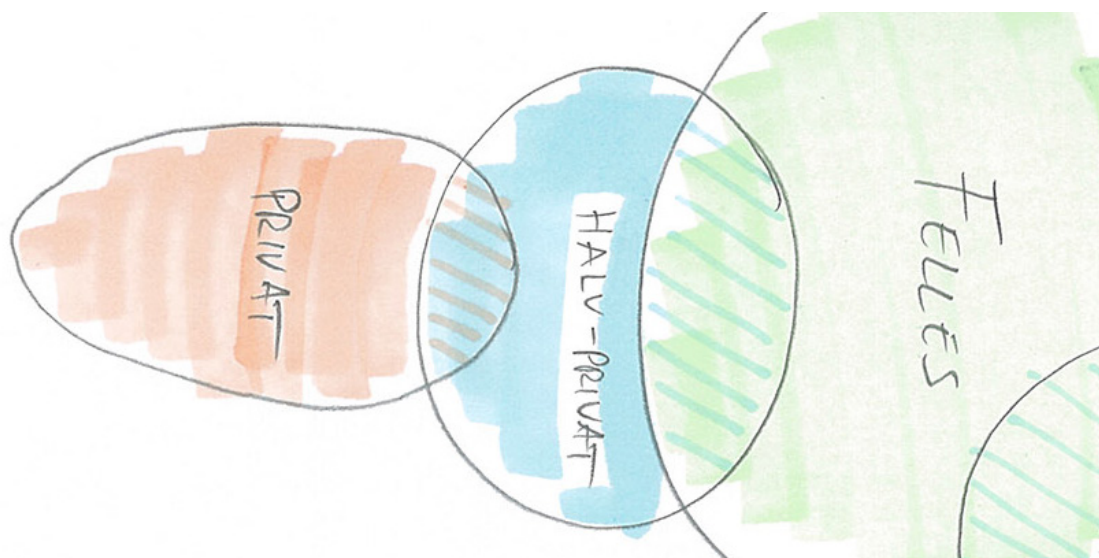

Fig 2: Mer overlapp, større fleksibilitet mellom felles-og halv-private soner. Mindre totalt areal, men ca like mye *tilgjengelig* areal per beboer. Billigere enn Figur 1.

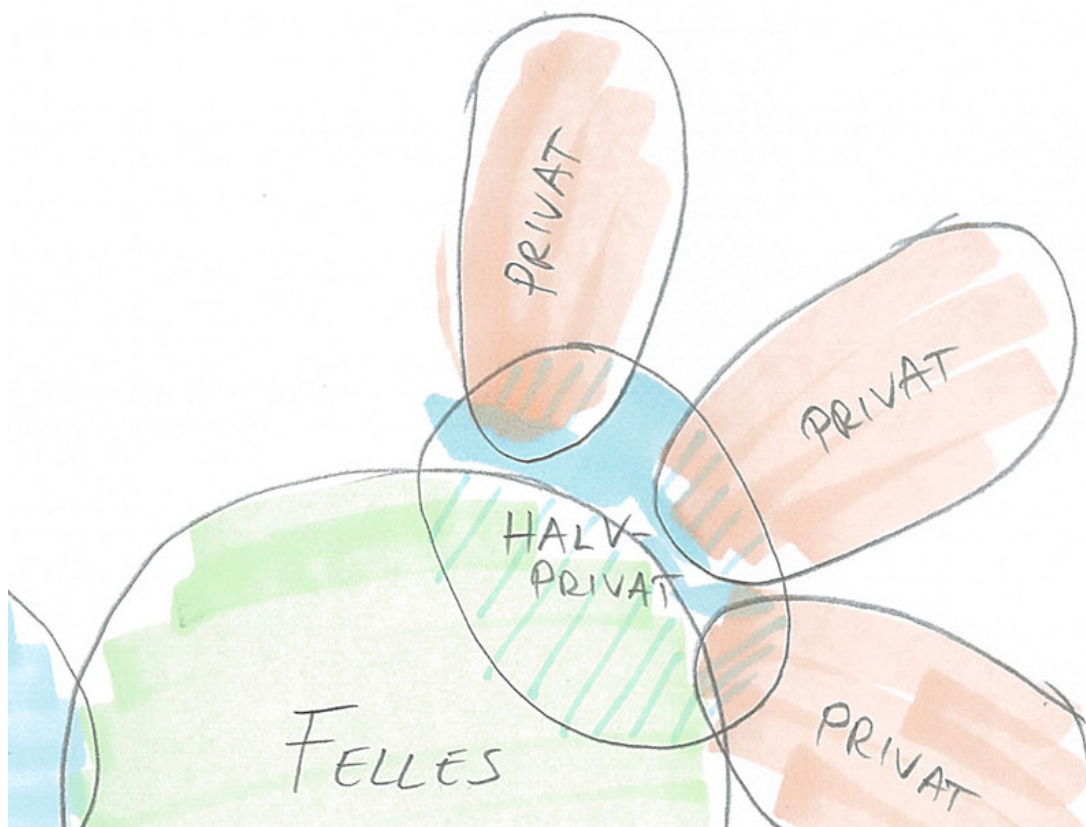
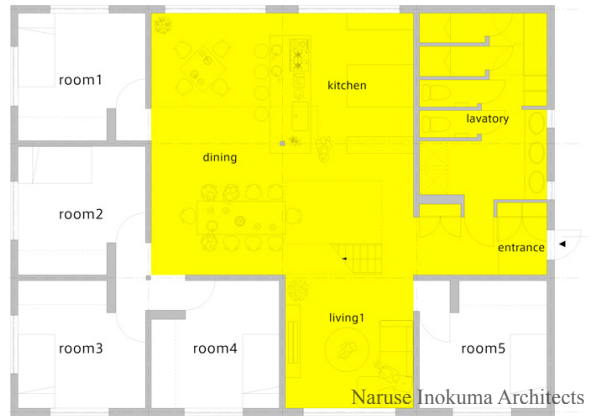
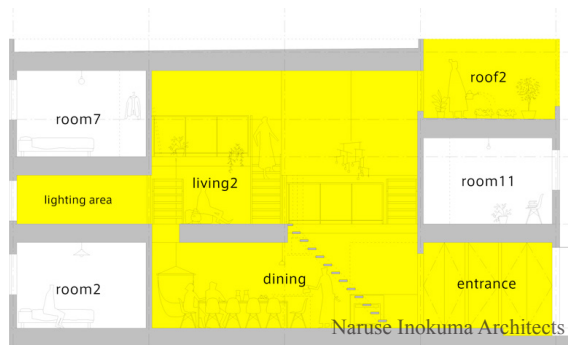

Fig 3: Mye overlapp og flere privatsoner kobles sammen på det halvprivate området. Gir enda større arealeffektivitet men krever også mer av beboerne. Beste løsningen for den trangeste økonomien, samt at ved å planlegge inn at enkelte lettvegger mellom de private delene kan flyttes/fjernes sikrer man mange fremtidige behov innad i bygget uten store renoveringskostnader.

Jeg mener at man kan oppnå alle de gode bokkvalitetene som trengs i figur 3 og bruker dette som et utgangspunkt for videre arbeid med å prosjektere (designe og lage) et slikt bofellesskap der alles behov blir ivaretatt. Det er også viktig for arkitekter å ikke bare så på nåværende behov men også å vite at mennesker og samfunnet endrer seg. Derfor vil jeg også passe på at huset er av en generell og fleksibel (at det er enkelt å endre på innvendige vegger) karakter. De fleste av oss vil jo bo i et hus der vi har makten til å endre noe hvis vi ønsker det! Ser også på et bra eksempel fra Japan og bruker noen av de gode kvalitetene fra dette prosjektet videre.

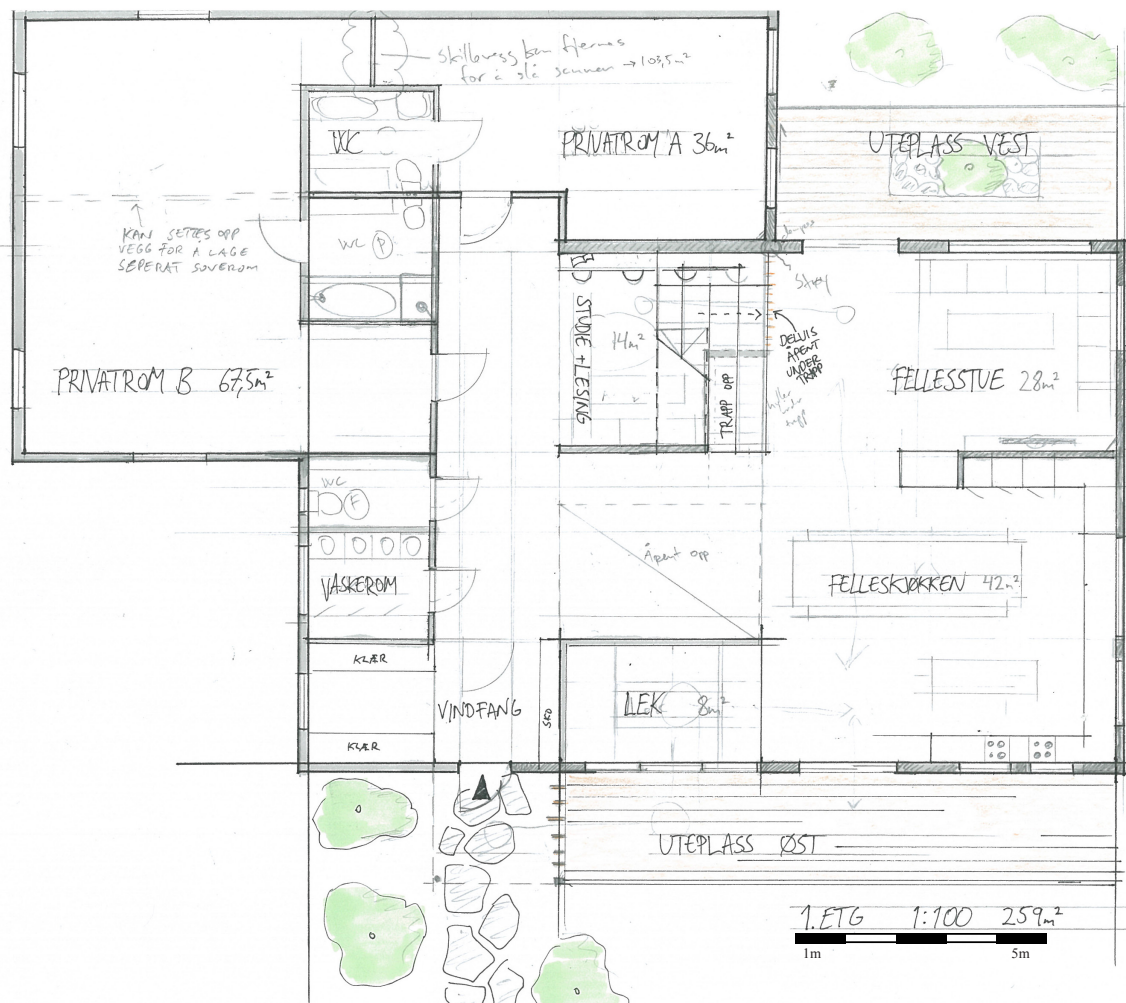

Fellesområder

Eksempel fra Tokyo, tegnet av Naruse Inokuma Architects, som har fokus på mange ulike etasjehøyder og åpenhet i høyden. Dette skaper god kontakt mellom menneskene, men det kan være at det ikke er like barnevennlig (trapper og støy). Det som er merket med gult i plan og snitt er fellesområder og vi ser at første etasje er den viktigste sosiale sonen med kjøkken og stue og inngangsparti.

Etter å ha studert historikk, samfunnsnytte, bærekraft og eksempelbygg har jeg kommet fram til et eksempel på en god planløsning for et fleksibelt bofellesskap. To etasjer, der første etasje er forbeholdt fellessoner, uteområder og to private enheter (som enkelt kan settes sammen til én stor enhet dersom ønskelig) som er gode for én voksen med ett eller flere barn. I denne etasjen kan det bo opptil fem personer.

Jeg mener at familier som tør å prøve å bo på en ny måte i et slikt bofellesskap som jeg har skissert her vil det gi mersmak. Venner som kommer på besøk vil se og oppleve de gode kvalitetene og få lyst til å flytte inn de også! Det er heller ikke meningen at det *kun* skal være aleneforsørgere med deres barn som kan bo her. Hva hvis alenepappaen får seg en kjæreste som vil flytte inn? Da er det bare å fjerne en skillevegg så man får mer plass. Flytter man ut, kan man bare sette den opp igjen - billig og greit.

For å få til at mennesker vil bo slik må myndighetene ut på banen for å gi økonomisk og byråkratisk hjelp til at slik utbyggingen økes kraftig. Motargumentene finnes, men de kan enkelt overvinnes ved enkel planlegging og selvinnsikt blant de involverte.

Jeg mener at denne formen for samboerskap kommer til å være nødvendig i framtiden dersom vi ønsker å ta miljøet og samfunnsutfordringene for aleneforsørgere alvorlig.

Blir *du* med?

Litteraturliste

Bøker/Artikler:

Brochmann, G., *Et spørsmål om ære*, Pollen, Temautgave (bofellesskap) nr. 2/2012

Guttu, J. (2003): *Eneboligen - som ideal for folket og utfordringer for fagfolket*, Tidsskrift for kulturforskning, vol. 2, nr. 3/2003

Schmidt, L. (1991): *Boliger med nogo attåt - nye bofellesskap i et historisk perspektiv*, Husbanken, HB3032

Internett:

Department for Business Innovation & Skills (2010), *Estimating the amount of CO2 emissions that the construction industry can influence*

https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/31737/10-1316-estimating-co2-emissions-supporting-low-carbon-igt-report.pdf
(hentet 20.10.2014)

Friedlander, David og Naruse Inokuma Architects (2014), *A thoroughly modern take on housing*

<http://www.lifeedited.com/a-thoroughly-modern-take-on-cohousing/> (hentet 22.10.2014)

Indigo Vekst+Helen & Hard+Gaia Trondheim (2013), *Gaining by Sharing - Urtehage på taket og ballsal til fest*

<http://gainingbysharing.no/modellen/arkitektur/> (hentet 17.09.2014)

Lyngtun, Siv (2012), *Kan vi la barn leve i fattigdom?*

<http://www.aleneforeldreforeningen.no/nyheter/kan-vi-la-barn-leve-i-fattigdom-.aspx>
(hentet 17.09.2014)

Miller, Frederica m.fl., (2008), *kWh / CO2? - Notat til Energiutvalget*

http://www.naturligbyggeri.no/aktivhus/kWh%20eller%20co2_NB.pdf (hentet 20.10.2014)

Nymoen, Bente og Skjeggstad, Lars (2011), *Mange utfordringer for aleneforeldre*

<http://www.mammanett.no/foreldrepanelet11/aleneforeldre> (hentet 17.09.2014)

Statistisk Sentralbyrå (2013), *Statistikk om boformer i Norge*
www.ssb.no (hentet 17.09.2014)

Stephoe A. m.fl., (2013), *Social isolation, loneliness, and all-cause mortality in older men and women*
<http://www.pnas.org/content/110/15/5797.short> (hentet 23.09.2014)

Thorsen, Kirsten og Clausen, Sten-Erik (2009), *Hvem er de ensomme?*
<http://www.ssb.no/a/samfunnsspeilet/utg/200901/14/> (hentet 21.10.2014)